Ympäristöministeriö
Luontoympäristöosasto
Ympäristöneuvos Päivi Gummerus-Rautiainen
Ympäristöneuvos Mikko Kuusinen

Eduskunnan ympäristövaliokunta
6.10.2021

Luonnonsuojelun rahoitus

Talousarvionesityksen 35.10. -luvun mukainen luonnonsuojelun rahoitus on vuonna 2022 noin 132 milj. euroa, mikä on noin 10 milj. euroa vähemmän kuin kuluvana vuonna. Vähenemä selittyy tulevaisuusinvestointimäärärahan osuuden pienenemisellä. Luonnonsuojeluvarojen pääasiallisia käyttökohteita ovat Helmi-elinympäristöohjelma, METSO-ohjelman toimeenpanon jatkaminen sekä Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät.

Helmi-elinympäristöohjelma

Helmi-ohjelma vahvistaa Suomen luonnon monimuotoisuutta ja parantaa elinympäristöjen tilaa muun muassa suojelemalla ja ennallistamalla soita, kunnostamalla ja hoitamalla lintuvesiä, perinnebiotooppeja ja metsäisiä elinympäristöjä sekä kunnostamalla pienvesi- ja rantaluontoa. Tavoitteena on samalla edistää ekosysteemipalveluja ja vesiensuojelua sekä ilmastonmuutoksen hillintää ja muutokseen sopeutumista. Ohjelman toimet auttavat satoja uhanalaisia lajeja ja suurta osaa maamme uhanlaisista luontotyypeistä. Ohjelman toteutus perustuu maanomistajien vapaaehtoisuuteen.

Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen Helmi-elinympäristöohjelmasta 27.5.2021. Ohjelmassa on asetettu tavoitteita vuoteen 2030 ulottuvia tavoitteita sekä luonnonsuojelualueille että niiden ulkopuolisille alueille. Ohjelma on ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön yhteinen. Helmi-ohjelma on samalla keskeinen osa vuoden 2020 jälkeen uudistettavaa, YK:n biodiversiteettisopimuksen mukaista kansallista luonnon monimuotoisuuden suojelun strategiaa ja toimintaohjelmaa ja täyttää myös osaltaan EU:n biodiveristeettistrategian tavoitteita.

Vuonna 2021 Helmi-ohjelmassa on elokuun loppuun mennessä suojeltu soita yli 3 500 hehtaaria ja ennallistettu 1 100 hehtaaria. Perinnebiotooppeja on inventoitu sekä aloitettu niiden kunnostaminen luonnonsuojelulain tuella sekä saatu kohteita jatkuvaan hoitoon ympäristösopimuksen kautta. Lintuvesien osalta kunnostustoimia on käynnissä tänä vuonna noin 38 kohteella. Toimenpiteet ovat hoitokalastusta, rantaniittyjen ja vesialueiden niittoja, raivauksia, vieraspetojen poistoa sekä pesimäsaarten rakentamista. Metsäisissä elinympäristöissä on kunnostustöitä tehty 90 kohteella. Kohteet ovat usein pienialaisia lehtoja. Pienvesiteemassa on parannettu tietopohjaa ja laadittu kunnostusoppaita, mutta myös aloitettu konkreettisia kunnostustöitä kuten purokunnostuksia Kainuussa. Lisäksi maa- ja metsätalousministeriön Sotka-hankkeessa, joka on osa Helmi-ohjelmaa, on muun muassa perustettu lintukosteikkoja sekä aloitettu vieraspetopyynnit kunnostettavilla lintuvesikohteilla.

Luonnonsuojelun rahoituksesta kohdentuu Helmi-ohjelman toteutukseen vuoden 2022 talousarvioesityksessä noin 46 miljoonaa euroa. Tästä noin 8 miljoonaa euroa ohjautuu soiden vapaaehtoiseen suojeluun momentilta 35.10.63, noin 13 miljoonaa euroa ohjautuu Metsähallituksen Luontopalveluille Helmi-ohjelman toimenpiteisiin momentilta 35.10.52 ja noin 25 miljoonaa euroa kohdentuu etenkin ELY-keskusten kautta muun muassa ostopalveluina ohjelman toimenpiteisiin momentilta 35.10.21.

METSO-ohjelma

Maanomistajien vapaaehtoisiin suojelutarjouksiin perustuva METSO-ohjelma on edennyt ympäristöministeriön osalta aikataulussaan ja vuodelle 2021 osoitetut luonnonsuojelun kasvaneet määrärahat ovat vahvistaneet tavoitteen saavuttamista. Valtioneuvoston vuonna 2014 hyväksymän periaatepäätöksen mukaan suojelun tavoitteena on ympäristöministeriön osalta 96 000 hehtaaria arvokkaita metsäalueita vuoteen 2025 mennessä. Syyskuussa 2021 tästä tavoitteesta on toteutettu noin 85 % eli noin 82 000 hehtaaria.

Vuoden 2022 luonnonsuojelun määrärahataso mahdollistaa METSOn tavoitteeksi noin 4 000 hehtaaria vuodessa. Määrärahaa varataan momentilta 35.10.63 tähän tarkoitukseen vuonna 2022 noin 30 miljoonaa euroa. METSOn alueelliset tavoitteet saavutetaan Pohjois-Suomesta alkaen. Toteutuksen painopisteen siirtyessä etelämmäs nousee keskimääräinen suojeluhehtaarin hinta suojelualueiden ollessa etelässä keskimääräistä runsaspuustoisempia.

METSO-ohjelman vastaanotto on maanomistajien keskuudessa hyvä ja he ovat tarjonneet alueita suojeluun edelleen aktiivisesti. Suojelutarjonta ylittää ohjelman määrärahatason, joskin alueellisesti tarjonnassa on merkittäviäkin eroja. Nykyisen määrärahatason ja aktiivisen kohdetarjonnan myötä METSO-ohjelman voidaan arvioida määrärahojen puolesta saavuttavan kokonaistavoitteensa ohjelmakauden loppuun mennessä vuonna 2025.

Lisätalousarviossa (IV/2020) osoitettiin 20 miljoonan euron lisämääräraha metsien suojeluun. Määrärahasta 18 miljoonaa euroa osoitettiin maanomistajille maksettaviin kauppahintoihin ja korvauksiin ja 2 miljoonaa euroa muihin kuluihin sisältäen 10 htv rekrytoinnit ELY-keskuksiin. Määrärahaa kohdennettiin erityisesti Pohjois-Suomeen kolmen pohjoisimman ELY-keskuksen toimialueelle. Määrärahan avulla on voitu neuvotella vapaaehtoisen suojelun kohteista maanomistajien kanssa METSO-ohjelman ulkopuolisilla alueilla ja alueilla, joissa METSO-tavoitteet on saavutettu, mutta kohdetarjontaa on runsaasti jäljellä. Maanomistajat ovat tarjonneet enemmän kohteitaan kuin määräraha mahdollistaa niiden suojelemista.

Metsähallituksen luonnonsuojelutehtävät

Metsähallituksen Luontopalvelujen osalta talousarvioesitys vuodelle 2022 on edelleen myönteinen, sillä määräraha ympäristöministeriön pääluokassa (35.10.52) on varsin hyvällä tasolla. Määrärahaesitykseen sisältyy kertaluonteisia tulevaisuusinvestointirahoja vielä 8 milj. euroa. Määrärahan nykyinen taso vahvistaa Luontopalvelujen toimintaedellytyksiä. Se lisää myös valmiuksia hakea hankerahoitusta muun muassa EU:n LIFE-rahastosta, jonka rahoitus tulee kasvamaan tulevalla EU:n rahoituskaudella.

Määrärahan käytössä painottuu elinympäristöjen tilan parantamiseen tähtäävän Helmi-ohjelman toimeenpaneminen. Luontopalvelut panostaa huomattavasti aiempaa enemmän valtion hallinnassa olevien luonnonsuojelualueiden hoitoon, luonnontilan ennallistamiseen sekä lajien ja luontotyyppien inventointiin ja seurantaan ja on siten keskeisesti tukemassa lajien ja luontotyyppien uhanalaistumiskehityksen pysäyttämistä ja EU:n biodiversiteettistrategian kansallista toimeenpanoa.

Luonnonsuojelualueiden kävijämäärät ovat kasvaneet viime vuosina nopeasti. Alueiden kestävyys ja luontoarvojen turvaaminen edellyttävät sitä, että kävijöiden ohjaaminen, reitit ja retkeilyä palvelevat rakenteet ovat kunnossa. Erityisesti investointimäärärahaa ohjataan vuonna 2022 luontokohteiden rakennetun omaisuuden korjausvelan suunnitelmalliseen purkamiseen priorisoiden kulutuskestävyyden kannalta herkkiä kohteita ja vilkkaassa käytössä olevia alueita. Rakennettuihin kohteisiin kertynyt korjausvelka saadaan hallituskauden aikana pääosin hallintaan. Samalla parannetaan luontomatkailun ja luonnon virkistyskäytön edellytyksiä.

Kansallinen luonnon virkistyskäytön strategia

Pääministeri Marinin hallitusohjelmaan on kirjattu kansallisen virkistyskäyttöstrategian luominen. Kansallinen luonnon virkistyskäytön strategia 2030 on ympäristöministeriön johdolla, viiden muun ministeriön sekä Metsähallituksen yhteistyöllä valmisteilla. Ohjausryhmään kuuluu 12 tahoa, työpajoihin on osallistunut yli 100 tahoa ja kansalaisia on kuultu otakantaa.fi -palvelun kautta, jossa mielipiteensä jätti yli 8 000 kansalaista. Luonnon virkistyskäytön strategia on parhaillaan lausunnolla lausuntopalvelu.fi:ssä 22.10. saakka. Tavoitteena on antaa kansallinen luonnon virkistyskäytön strategia 2030 valtioneuvoston periaatepäätöksenä vuoden lopussa.

Talousarvioesitys vuodelle 2022 ei sisällä luonnon virkistyskäytön strategian toimeenpanoon erikseen osoitettua määrärahaa. Metsähallituksen Luontopalveluiden toimet muun muassa valtion luonnonsuojelualueiden reittien ja retkipalveluiden kehittämiseen toteuttavat kuitenkin strategian tavoitteita. Strategiatyössä nousee kuitenkin keskiöön lähivirkistysalueiden kysyntä ja tärkeys. Lähivirkistysalueet ovat useimmiten kaupunkien ja kuntien omistuksessa. Suomen kunnilla on vaihtelevat edellytykset kehittää virkistyskäyttömahdollisuuksia omistamillaan alueilla ja tulevina vuosina näiden edellytysten vahvistamiseen on tarve kiinnittää huomiota.

Rauhoitettujen eläinten aiheuttamat vahingot

Vuonna 2020 luonnonsuojelun määrärahoja on käytetty rauhoitettujen eläinten maa-, metsä- ja kalataloudelle ja rakennuksille aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen yhteensä 3,8 miljoonaa euroa sekä maakotkien porotaloudelle aiheuttamien vahinkojen korvaamiseen noin 970 000 euroa eli yhteensä noin 4,7 miljoonaa euroa. Tästä summasta valkoposkihanhivahinkoja korvattiin noin 3,4 miljoonaa euroa. Valkoposkihanhivahingoista noin 87 prosenttia sijoittui Pohjois-Karjalan ja Kaakkois-Suomen ELY-keskusten alueille. Varsinais-Suomen ELY-keskus on myöntänyt luonnonsuojelulain nojalla poikkeuslupia valkoposkihanhien karkottamiseen ja ampumiseen satovahinkojen estämiseksi yhteensä 506 maatilalle. Poikkeusluvilla saa ampua yhteensä 15 725 valkoposkihanhea.

Valtioneuvosto antoi 27.9.2021 hallituksen esityksen laiksi rauhoitettujen eläinten aiheuttamien vahinkojen ennaltaehkäisemisestä ja korvaamisesta. Lain tavoitteena on kehittää vahinkojen ennaltaehkäisyä sekä selkeyttää korvauksen myöntämiseen, maksamiseen ja valvontaan liittyviä menettelyjä. Jatkossa ELY-keskukset voisivat myös myöntää avustusta vahinkojen ennaltaehkäisemiseen.

Ympäristöministeriö rahoittaa Luonnonvarakeskuksen toteuttamaa Hanhipellot ihmisten ja valkoposkihanhien välisen ristiriidan lievittäjänä -hanketta (2021-2022), jonka yleisenä tavoitteena on valmistella ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä tapa suunnitella ja perustaa lintupeltoja sekä seurata lintupeltojen toimivuutta. Lisäksi hankkeessa on toteutettu ihmisvoimin tapahtuvaa häirintää niin sanottuna hanhipaimentoimintana.

Luonnonsuojelulainsäädännön uudistus

Luonnonsuojelulainsäädännön uudistusta koskeva hanke käynnistyi vuoden 2020 alussa. Uudistukseen kuuluu kolme rinnakkaista laajapohjaista hanketta: luonnonsuojelulain uudistaminen, rauhoitettujen lajien aiheuttamien vahinkojen ennaltaehkäisyn ja korvaamisen säädösvalmistelu sekä ekologisen kompensaation kehittäminen.

Luonnonsuojelulain uudistamisen tavoitteena on edistää luonnon monimuotoisuuden suojelua lainsäädännön toimivuuden ja vaikuttavuuden parantamisen myötä, edistää laji- ja luonnonsuojelun hyväksyttävyyttä sekä selkeyttää hallinnollisia menettelyjä ja luonnonsuojelulain roolia osana muuta ympäristöä koskevaa lainsäädäntöä.

Uutta luonnonsuojelulakia koskeva lakiesityksen luonnos oli lausuntokierroksella 2.7. – 6.9.2021. Käynnissä on lausuntopalautteen arviointi ja myös lakia valmisteleva projektiryhmä jatkaa syksyllä. Hankkeen toimikautta on jatkettu 30.11.2021 asti, jonka jälkeen hanke päättyy. Hallituksen esitys luonnonsuojelulaiksi on tarkoitus antaa eduskunnalle valtioneuvoston lainsäädäntöohjelman mukaisesti tammikuussa 2022.